

Estimation of genetic parameters in rapeseed (*Brassica napus* L.) using different diallel methods of Griffing approach

سید سعید پورداد^۱ و جی. ان. ساچان^۲

(Griffing 1956)

(*Brassica napus* L.)

F₁ 42

(σ_D^2 / σ_A^2)

(σ_D^2)

(σ_A^2)

(GCA)

(SCA)

لاین های خالص و یا ارقام باشند (Hayman, 1954).

تئوری و تجزیه تلاقی های دی آلل توسط تعداد زیادی از دانشمندان از جمله کمپتورن (Kempthorne, 1956) جینگز

تلاقی های دی آلل عبارتند از: یک سری از تلاقی های ممکن بین چندین ژنوتیپ که این ژنوتیپ ها ممکن است افراد، کلون ها،

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۱/۷/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۸۰/۱/۲۰

۲- استاد دانشگاه جی. بی. پانت هندوستان.

۱ و ۲ به ترتیب عضو هیأت علمی مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم

خصوصی (SCA) بوده و اجزاء واریانس ژنتیکی از طریق برآورد این ترکیب پذیری ها محاسبه می شود. روش های دی آلل گریفینگ از روش های متداول دی آلل بوده و روش نیم دی آلل (بدون تلاقی های متقابل) به علت سهولت در اجرا بیشترین کاربرد را دارد. روش نیم دی آلل توسط محققین در گیاهان مختلف از جمله گندم، احمدی و همکاران (۱۳۸۱)، قندی و همکاران (۱۳۷۶)، قنادها و همکاران (۱۳۷۹ و ۱۳۷۷)، مهدوی و همکاران (۱۳۶۹) در برنج، هنرژاد (۱۳۷۴ و ۱۳۷۳)، در ذرت، رامنه و همکاران (۱۳۷۹)، دهقانپور و همکاران (۱۳۷۵)، چوکان (۱۳۷۸)، در آفتاب گردان، عالمی سعید و وجدانی (۱۳۷۱)، در چغندر قند، اوراضی زاده و همکاران (۱۳۸۱)، نظریان فیروزآبادی و همکاران (۱۳۷۷)، در کنجد، منصوری و احمدی (۱۳۷۷)، در توتون، هنرژاد و شعایی دیلمی (۱۳۷۵ و ۱۳۷۶)، در پنبه، حسینی نژاد (۱۳۷۵ و ۱۳۷۶) مورد استفاده قرار گرفته است. انجام تلاقی های دی آلل مستلزم صرف وقت و هزینه زیادی بوده و برای حصول نتایج دقیق و معتبر انتخاب روش انجام تلاقی های دی آلل بسیار حائز اهمیت است. هدف از این بررسی مقایسه بین برآورد پارامترهای ژنتیکی از طریق این چهار روش مختلف در گیاه کلزا (*Brassica napus* L.) و انتخاب بهترین روش است.

در این بررسی هفت لاین از کلزا (*Brassica napus* L.) به اسامی GSC3A00, TERI(OE) NPN01 R15, TERI(OE) R983, HNS9802, HNS9801 و NPN02 به طور تصادفی انتخاب و در سال ۱۳۷۸ در مزرعه تحقیقاتی دانشگاه کشاورزی جی بی پانت هندوستان در تمامی حالات ممکن (تلاقی های مستقیم و متقابل) با یکدیگر تلاقی داده شدند. لاین های TERI(OE)R78 و TERI(OE)R15 زودرس، لاین های HNS9802 و NPN01 متوسط و سایر لاین ها دیررس

(Jinks, 1954)، هیمن (Hayman, 1954)، لی و کالتسایکر (Lee & Kaltsikes, 1972)، گاردنر و ابرهات (Gardner & Eberhart, 1966)، کوکرهام (Cokerham, 1963)، گریفینگ (Griffing, 1956a)، و والتر و مورتون (Walter and Morton, 1978) شرح و توسعه داده شده است. تلاقی های دی آلل یکی از متداول ترین و مهم ترین روش های تلاقی جهت برآورد پارامترهای ژنتیکی (جنبه تئوری استفاده از تلاقی های دی آلل) و قدرت ترکیب پذیری لاین ها (جنبه عملی استفاده از تلاقی های دی آلل) است. برآورد پارامترهای ژنتیکی از روش دی آلل بر شش فرضیه استوار است که شامل: ۱- رفتار دیپلوئیدی کروموزوم ها در والدین ۲- خالص بودن والدین ۳- فراوانی ژن ها برابر ۰/۵ باشد ۴- توزیع مستقل ژن ها در والدین ۵- عدم وجود اپیستازی ۶- عدم وجود چند آللی. کوکرهام (Cokerham, 1963) اظهار داشت که فرضیات ۱ و ۲ معمولاً برآورده می شوند اما باید در مورد بقیه فرضیات با احتیاط عمل نمود. ساکول و بیکر (Sokol and Baker, 1977) این فرضیات را ارزیابی نموده و اعلام نمودند که اگر فراوانی ژنی برابر ۰/۵ نباشد آنگاه ترکیب پذیری عمومی نشان دهنده اثرات افزایشی نبوده بلکه شامل اثرات افزایشی، غالبیت و اپیستازی خواهد بود. کمپتورن (Kempthorne, 1956) اعلام نمود در صورتی که ژن ها به صورت مستقل بین والدین توزیع نشده باشند نتایج حاصل از تجزیه دی آلل قابل اعتماد نیست. گریفینگ (Griffing, 1956a,b) تجزیه دی آلل را در چهار روش مختلف شامل ۱- دی آلل کامل با والدین (والدین، F1 ها و تلاقی های متقابل) ۲- نیم دی آلل با والدین (والدین و F1 ها) ۳- دی آلل کامل بدون والدین (F1 ها و تلاقی های متقابل) ۴- نیم دی آلل بدون والدین (F1 ها) بیان نمود و هر یک از این چهار روش را در چهار مدل آماری تصادفی، ثابت، مخلوط A و مخلوط B توضیح داد. این روش ها بر اساس برآورد واریانس ها و اثرات ترکیب پذیری عمومی (GCA) و

بودند. از نظر کیفیت روغن لاین های GSC3A00 و TER1(OE)R983 به ترتیب دو صفر و یک صفر و سایر لاین ها نرمال بودند. صفات زراعی اندازه گیری شده در والدین در جدول ۱ آورده شده است. نتایج حاصله که شامل F1 ۴۲ و تلاقی متقابل بود به همراه هفت والد مربوطه در سال ۱۳۷۹ در کرت هایی با فاصله ردیف ۳۰ سانتیمتر و فاصله بین بوته ۱۰ سانتیمتر در قالب طرح بلوک های کامل تصادفی در دو تکرار به مقایسه گذارده شدند. دوازده صفت زراعی شامل تعداد روزها تا گلدهی، تعداد روزها تا رسیدن فیزیولوژیک، تعداد شاخه های فرعی در بوته، تعداد شاخه های اولیه در بوته، ارتفاع بوته، طول شاخه اصلی، تعداد غلاف در شاخه اصلی، تعداد دانه در غلاف، طول غلاف، وزن هزار دانه، عملکرد دانه در بوته و درصد روغن بذر بر روی تیمارها اندازه گیری شد. درصد روغن در نتاج و والدین با استفاده از دستگاه NMR اندازه گیری شد. تجزیه واریانس از روش های چهار گانه دی آلل گریفینگ و با استفاده از مدل تصادفی (مدل II) انجام شد. واریانس های افزایشی و غالبیت از طریق امید ریاضی میانگین مربعات و فرمول های مربوطه محاسبه گردید. تجزیه های آماری توسط نرم افزار SPAR1 صورت گرفت.

تجزیه واریانس ساده در هر یک از چهار روش دی آلل گریفینگ بر روی عملکرد دانه، میزان روغن بذر و ده صفت زراعی دیگر (جدول های ۵-۲) نشان داد که بین تیمارها اختلاف معنی داری در سطوح احتمال ۱ و ۵ درصد وجود دارد. در روش های ۱، ۲ و ۳ دی آلل اثر تیمارها به اثرات والدین و هیبریدها تفکیک شد و نتایج نشان داد که هیبریدها از نظر تمامی صفات زراعی بجز وزن هزار دانه در روش اول اختلاف معنی داری با یکدیگر داشتند. اما اختلاف بین والدین از نظر صفات طول غلاف و تعداد دانه در غلاف در روش های ۱ و ۲ و از نظر عملکرد دانه و تعداد شاخه های

اولیه در بوته در روش ۱ غیر معنی دار گردید. در مجموع نتایج حاکی از آن است که وجود اختلاف معنی دار در تیمارها بیشتر به علت وجود اختلاف معنی دار در هیبریدها بوده است یعنی تلاقی های حاصله تنوع ژنتیکی مناسبی را ایجاد کرده بود. به علت وجود این اختلاف معنی دار بین تیمارها تجزیه ترکیب پذیری نیز برای تمامی صفات در چهار روش دی آلل انجام شد. تجزیه واریانس ترکیب پذیری (جدول ۶) نشان داد که در هر چهار روش دی آلل ترکیب پذیری عمومی (GCA) لاین ها از نظر تمامی صفات بجز تعداد دانه در غلاف در روش ۲ معنی دار بود. این امر حاکی از اهمیت واریانس افزایشی در توارث این صفات است. در روش های ۱ و ۳ ترکیب پذیری خصوصی تمامی صفات تحت بررسی معنی دار بود ولی در روش های ۲ و ۴ صفات طول شاخه اصلی، تعداد غلاف در شاخه اصلی و طول غلاف و در روش ۲ به تنهایی صفات تعداد شاخه های اولیه در بوته و وزن هزار دانه اختلاف معنی داری را نشان ندادند. این نتایج نشان داد که برای بیشتر صفات تحت بررسی بجز صفات مذکور جزء واریانس غالبیت نیز مهم می باشد. اختلاف بین تلاقی های متقابل نیز از طریق روش های ۱ و ۳ آزمون گردید و مشخص شد که در روش ۳ تمامی صفات و در روش ۱ تعداد شش صفت اختلاف معنی داری را نشان دادند. بر اساس نتایج حاصل از تجزیه ترکیب پذیری واریانس های افزایشی، غالبیت و درجه غالبیت محاسبه گردید (جدول ۷). مقدار عددی برآورد واریانس غالبیت (σ^2_D) برای تمامی صفات در چهار روش دی آلل مثبت بود. اما برآورد واریانس افزایشی در صفات تحت بررسی نشان داد که در روش سوم واریانس افزایشی برای تمامی صفات منفی برآورد شد و به طبع آن درجه غالبیت نیز منفی گردید. واریانس افزایشی از طریق روش ۲ برای دو صفت عملکرد دانه در بوته و تعداد دانه در غلاف و از طریق روش ۴ برای

جدول ۱- میانگین برخی صفات زراعی و کیفیت روغن در والدین کلزا

Table 1. Mean of some agronomic and oil quality characters in parents in *Brassica napus*.

ژنوتیپ ها	تعداد روز تا ۵۰٪ گلدهی	تعداد روز تا رسیدن	ارتفاع بوته	تعداد دانه در غلاف	تعداد غلاف در ساقه اصلی	وزن هزار دانه	عملکرد دانه در بوته	میزان روغن	شاخص برداشت	میزان گلوکوزینولات	میزان اروسیک اسید
Genotypes	Days to 50% flowering	Days to maturity	Plant height (cm)	Seeds/siliquea	Siliquea on main shoot	1000 seeds weight (g)	Seed yield/plant (g)	Oil content (%)	Harvest Index (%)	Glucosinolate content (%)	Erucic acid (%)
HNS9802	48.25	137	152.7	18.55	49.1	3.58	7.55	40.95	15	116.55	16.15
GSC3A00	72.25	145	153.35	19.7	45.3	2.75	7.05	41.1	11.9	27.00	2.0
HNS9801	85	144	192.85	18	56.8	2.95	7.7	44.55	13.95	105.75	38.8
NPN01	64.5	138.25	172.25	18.1	58.5	3.3	8.6	43.7	13.75	148.3	39.85
NPN02	63.5	143.5	148.9	19.15	47.55	3.1	6.85	43.75	16.2	123.6	26.1
TERI(OE)R-983	40.25	126.25	138.4	17.85	29.45	2.7	7.65	43.45	16.35	101.95	2.3
TERI(OE)R-15	37	120.5	155.6	17.05	33.85	3.2	6.9	42.8	12.45	100.75	9.9

جدول ۲- خلاصه نتایج تجزیه واریانس (میانگین مربعات) عملکرد و صفات زراعی مختلف کلزا در روش دی آلل کامل با والدین (روش ۱ گریفینگ)

Table 2. Summary of analysis of variance(mean of squares) for yield and various agronomic traits in full diallel with parents *Brassica napus* (Griffing method 1)

منبع تغییرات	درجه آزادی	تعداد روز تا ۵۰٪ گلدهی	تعداد روز تا رسیدن	ارتفاع بوته	طول شاخه اصلی	تعداد شاخه های اولیه در بوته	تعداد شاخه های ثانویه در بوته	تعداد غلاف در ساقه اصلی	طول غلاف	تعداد دانه در غلاف	وزن هزار دانه	میزان روغن	عملکرد دانه در بوته
S.O.V.	df	Days to 50% flowering	Days to maturity	Plant height (cm)	Length of main shoot (cm)	Primary branches/p lant	Secondary branches/plant	Siliquea on main shoot	Siliquea length (cm)	Seeds/siliquea	1000 seeds weight (g)	Oil content (%)	Seed yield /plant (g)
Replication	تکرار	1	110.37*	26.59*	693.37*	87.01 ^{ns}	1.21 ^{ns}	3.16 ^{ns}	14.08 ^{ns}	0.02 ^{ns}	0.96 ^{ns}	0.11 ^{ns}	2.70 ^{ns}
Treatments	تیمار	48	317.73**	128.88**	894.34**	384.88**	2.960**	14.41**	430.51**	0.50**	15.00**	0.23**	32.73**
Parents(P)	والدین	6	580.31**	198.79**	1211.23**	471.46**	3.58*	30.37**	539.04**	0.26 ^{ns}	4.63 ^{ns}	0.55**	5.51*
Hybrids(H)	هیبریدها	41	266.73**	121.71**	869.10**	354.63**	2.92**	11.79**	418.37**	0.53**	15.54**	0.18**	31.11**
P. vs H.	والدین VS هیبریدها	1	833.33**	3.75 ^{ns}	28.05 ^{ns}	1105.32**	0.41 ^{ns}	26.07**	271.96*	0.61 ^{ns}	54.69**	0.36*	262.47**
Error	اشتباه	48	25.72	5.60	166.02	90.44	0.71	2.83	63.99	0.18	6.38	0.08	7.16

ns, * and **: Non significant, significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively.

ns, * و ** به ترتیب عدم معنی دار بودن، معنی دار در سطوح احتمال ۵٪ و ۱٪.

جدول ۳- خلاصه نتایج تجزیه واریانس (میانگین مربعات) عملکرد و صفات زراعی مختلف کلزا در روش نیم دی آلل با والدین (روش ۲ گریفینگ)

Table 3. Summary of analysis of variance(mean of squares) for yield and various agronomic traits in half diallel with parents *Brassica napus* (Griffing method 2)

عملکرد دانه	میزان	وزن هزار دانه	تعداد دانه در	طول	تعداد غلاف	تعداد شاخه	تعداد شاخه	طول شاخه	ارتفاع بوته	تعداد روز تا	تعداد روز تا	درجه	منبع تغییرات
در بوته	روغن	1000 seeds	غلاف	غلاف	در ساقه	های ثانویه در	های اولیه در	اصلی	Plant	رسیدن	% گلدهی	آزادی	S.O.V.
Seed yield	Oil	weight (g)	Seeds/	Siliqua	اصلی	بوته	بوته	Length of	height	Days to	Days to	df	
/plant	content	1000 seeds	siliqua	length	on main	Primary	Secondary	main shoot	branches/	maturity	flowering		
(g)	(%)	weight (g)		(cm)	shoot	plant	plant	(cm)	(cm)				
Replication	1.30 ^{ns}	0.104 ^{ns}	10.86 ^{ns}	0.002 ^{ns}	2.40 ^{ns}	6.67 ^{ns}	1.21 ^{ns}	236.21 ^{ns}	617.29 ^{ns}	41.14 [*]	114.29 [*]	1	تکرار
Treatments	36.11 ^{**}	3.23 [*]	17.75 ^{**}	0.475 [*]	354.28 ^{**}	15.56 ^{**}	2.81 ^{**}	337.87 ^{**}	989.21 ^{**}	147.30 ^{**}	279.70 ^{**}	27	تیمار
Parents(P)	5.51 ^{ns}	4.47 [*]	0.548 ^{**}	4.63 ^{ns}	539.04 ^{**}	30.37 ^{**}	3.58 ^{ns}	471.46 ^{**}	1211.23 ^{**}	198.79 ^{**}	580.31 ^{**}	6	والدین
Hybrids(H)	37.62 ^{**}	2.83 [*]	0.179 ^{ns}	20.29 ^{**}	306.92 ^{**}	11.13 ^{**}	2.69 [*]	254.46 [*]	967.51 ^{**}	137.87 ^{**}	138.87 ^{**}	20	هیبریدها
P. vs H.	189.51 ^{**}	1.29 ^{ns}	0.183 ^{ns}	45.74 [*]	187.30 ^{ns}	15.59 [*]	0.60 ^{ns}	1204.39 ^{**}	91.26 ^{ns}	27.52 ^{ns}	292.60 ^{**}	1	والدین VS هیبریدها
Error	4.56	1.34	0.118	7.05	100.41	2.84	1.20	111.83	166.21	6.77	17.84	27	اشتباه

ns, * and **: Non significant, significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively. ns, * و ** به ترتیب عدم معنی دار بودن، معنی دار در سطوح احتمال ۵٪ و ۱٪.

جدول ۴- خلاصه نتایج تجزیه واریانس (میانگین مربعات) عملکرد و صفات زراعی مختلف کلزا در روش دی آلل کامل بدون والدین (روش ۳ گریفینگ)

Table 4. Summary of analysis of variance(mean of squares) for yield and various agronomic traits in full diallel without parents *Brassica napus* (Griffing method 3)

عملکرد دانه در	میزان روغن	وزن هزار دانه	تعداد دانه در غلاف	طول غلاف	تعداد غلاف	تعداد شاخه	تعداد شاخه	طول شاخه	ارتفاع بوته	تعداد روز تا رسیدن	تعداد روز تا گلدهی	درجه آزادی	منبع تغییرات
بوته	Oil content	1000 seeds weight	Seeds/siliqua	Siliqua length	در ساقه اصلی	های ثانویه در بوته	های اولیه در بوته	اصلی	Plant height	Days to maturity	Days to flowering	df	S.O.V.
Seed yield /plant	(%)	(g)		(cm)	Siliqua on main shoot	Secondary branches/plant	Primary branches/plant	(cm)	(cm)				
3.52 ns	0.183 ns	0.003 ns	9.79 ns	0.013 ns	23.16 ns	1.38 ns	0.026 ns	75.23 ns	397.13 ns	36.01*	171.43*	1	تکرار
31.11**	3.30**	0.176**	15.54**	0.534	418.37**	11.79**	2.92**	354.64**	869.09**	121.71**	266.73**	41	تیمار
37.14**	2.98**	0.180**	19.97**	0.537**	316.87**	11.21**	2.84**	266.99**	979.05**	148.18**	142.62**	20	والدین
26.03**	3.40**	0.179**	11.73*	0.553**	540.73**	12.69**	3.14**	458.05**	790.27**	93.18**	368.14**	20	هیبریدها
12.02ns	7.50**	0.133ns	3.31ns	0.098ns	1.21ns	5.17ns	0.258ns	39.35ns	246.22ns	162.92**	720.43**	1	والدین VS هیبریدها
7.96	0.911	0.032	5.71	0.169	56.79	2.87	0.507	90.88	172.87	5.91	26.79	41	اشتباه

ns, * and **: Non significant, significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively. ns, * و ** به ترتیب عدم معنی دار بودن، معنی دار در سطوح احتمال ۵٪ و ۱٪.

جدول ۵- خلاصه نتایج تجزیه واریانس (میانگین مربعات) عملکرد و صفات زراعی مختلف کلزا در روش نیم دی آلل بدون والدین (روش ۴ گریفینگ)

Table 5. Summary of analysis of variance (mean of squares) for yield and various agronomic traits in half diallel without parents *Brassica napus* (Griffing method 4)

منبع تغییرات	درجه	تعداد روز تا	تعداد روز تا	ارتفاع بوته	طول شاخه اصلی	تعداد شاخه های	تعداد شاخه های	تعداد غلاف در	طول غلاف	تعداد دانه	وزن هزار دانه	میزان روغن	عملکرد دانه
	آزادی	%۵۰ گلدهی	رسیدن			اولیه در بوته	ثانویه در بوته	ساقه اصلی		در غلاف	1000 seeds		در بوته
S.O.V.	df	Days to	Days to	Plant height	Length of	Primary	Secondary	Siliqua on	Siliqua	Seeds/	weight	Oil	Seed
		50%	maturity	(cm)	main shoot	branches/	branches/plant	main shoot	length	siliqua	(g)	(%)	yield
		flowering			(cm)	plant			(cm)				/plant (g)
Replication	تکرار	1	219.42**	64.40**	277.81 ^{ns}	248.21 ^{ns}	0.033 ^{ns}	3.72 ^{ns}	8.33 ^{ns}	0.102 ^{ns}	45.38**	0.002 ^{ns}	3.57 ^{ns}
Treatments	تیمار	20	138.87**	137.87**	967.51**	254.46*	2.69**	11.123**	306.92**	0.537*	20.29**	0.179**	37.62**
Parents(P)	والدین	20	15.08	7.13	182.47	119.03	0.664	2.99	98.56	0.234	4.63	0.032	5.46

ns, * and **: Non significant, significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively.

ns, * و ** به ترتیب عدم معنی دار بودن، معنی دار در سطوح احتمال ۵٪ و ۱٪.

جدول ۶- خلاصه نتایج تجزیه ترکیب پذیری (میانگین مربعات) در روش های مختلف گریفینگ برای ۱۲ صفت زراعی در کلزا

Table 6. Summary of combining ability analysis (mean of squares) in different methods of Griffing approach for 12 agronomic traits in *Brassica napus*

روش دی آلل	منبع تغییرات	درجه آزادی	تعداد روز تا ۵۰٪ گلدهی	تعداد روز تا رسیدن	ارتفاع بوته	طول شاخه اصلی	تعداد شاخه های اولیه در بوته	تعداد شاخه های ثانویه در بوته	تعداد غلاف در شاخه اصلی	طول غلاف	تعداد دانه در غلاف	وزن هزار دانه	میزان روغن	عملکرد دانه در بوته
Diallel method	S.O.V.	df	Days to 50% flowering	Days to maturity	Plant height (cm)	Length of main shoot (cm)	Primary branches/plant	Secondary branches/plant	Siliqua on main shoot	Siliqua length (cm)	Seeds/siliqua	1000 seeds weight (g)	Oil content (%)	Seed yield /plant (g)
روش ۱ Method 1	GCA	6	730.3**	357.21**	2454.44**	714.78**	3.28**	33.65*	1225.79**	0.840**	11.51**	0.335**	5.27**	24.17**
	SCA	21	103.1**	23.68**	218.06**	161.31**	1.29**	4.38**	83.7**	0.198*	10.24**	0.109**	1.26*	18.38**
	REC.	21	51.4**	21.55**	102.77 ^{ns}	74.33 ^{ns}	1.15**	2.47 ^{ns}	58.01*	0.136 ^{ns}	3.61 ^{ns}	0.054 ^{ns}	1.09*	12.13**
	Error	48	12.86	2.80	83.01	45.22	0.355	1.41	31.99	0.092	3.19	0.040	0.573	3.58
روش ۲ Method 2	GCA	6	402.27**	266.84**	1648.33**	380.38**	3.27**	20.32**	581.72**	0.352*	4.02 ^{ns}	0.257**	2.44**	16.68**
	SCA	21	64.73**	18.47**	164.97*	108.52 ^{ns}	0.871 ^{ns}	4.20**	61.55 ^{ns}	0.205 ^{ns}	10.26**	0.095 ^{ns}	1.34*	18.45**
	Error	27	8.92	3.39	83.10	55.92	0.599	1.42	50.20	0.124	3.52	0.059	0.671	2.28
روش ۳ Method 3	GCA	6	481.34**	278.42**	1880.53**	574.03**	2.11**	20.97**	1021.49**	0.984**	14.12**	0.171**	4.51**	31.35**
	SCA	14	8517.88**	53706.0**	69847.12**	15014.60**	72.56**	133.64**	5137.25**	83.08**	1253.52**	31.04**	5796.16**	605.26**
	REC.	21	102.74**	43.11**	205.55**	148.66**	2.30**	4.93**	116.02**	0.272**	7.21**	0.108*	2.18**	24.26**
	Error	41	13.40	2.96	86.43	45.44	0.253	1.44	28.39	0.085	2.86	0.016	0.455	3.98
روش ۴ Method 4	GCA	6	147.79**	188.54**	1120.31**	182.30*	1.99**	7.13**	346.24**	0.387*	5.28*	0.081**	1.52*	30.51**
	SCA	14	35.85**	17.68**	210.95*	103.63 ^{ns}	1.17**	4.89**	70.84 ^{ns}	0.218 ^{ns}	12.22**	0.094**	1.37*	13.80**
	Error	20	7.54	3.56	91.23	59.52	0.332	1.50	49.28	0.117	2.31	0.016	0.476	2.73

ns, * and **: Non significant, significant at the 5% and 1% levels of probability, respectively.

ns, * و ** به ترتیب عدم معنی دار بودن، معنی دار در سطوح احتمال ۵٪ و ۱٪.

جدول ۷- برآورد واریانس های افزایشی و غالبیت و محاسبه درجه غالبیت با روش های مختلف گریفینگ برای ۱۲ صفت زراعی در کلزا

Table 7. Estimation of additive and dominance genetic variances and calculation of dominance ratio in Griffing methods for 12 agronomic characters in *Brassica napus*

اجزاء ژنتیکی	روش دی	تعداد روز تا	تعداد روز تا	ارتفاع بوته	طول شاخه اصلی	تعداد شاخه های	تعداد شاخه های	تعداد غلاف در	طول غلاف	تعداد دانه در	وزن هزار دانه	میزان روغن	عملکرد دانه در
Genetic component	Diallel method	Days to 50% flowering	Days to maturity	Plant height (cm)	Length of main shoot (cm)	Primary branches/plant	Secondary branches/plant	Siliqua on main shoot	Siliqua length (cm)	Seeds/siliqua	1000 seeds weight (g)	Oil content (%)	Seed yield /plant (g)
واریانس غالبیت	1	51.41	11.90	76.95	66.14	0.533	1.69	29.50	0.06	4.02	0.039	0.391	8.43
	2	55.81	15.08	81.87	52.60	0.272	2.78	11.35	0.08	6.74	0.036	0.669	16.17
	3	4252.24	26851.52	34880.34	7484.58	36.15	66.10	2510.62	41.49	625.33	15.47	2896.99	300.64
	4	28.31	19.12	119.72	44.11	0.838	3.39	21.56	0.101	9.91	0.078	0.894	11.07
واریانس افزایشی	1	90.22	47.80	320.62	79.96	0.292	4.20	163.58	0.092	0.238	0.032	0.575	0.934
	2	75.12	55.19	329.64	60.41	0.533	3.58	115.59	0.033	-1.39	0.036	0.24	-0.390
	3	-1607.31	-10685.52	-	-2888.11	-14.09	-22.53	-823.15	-16.42	-247.88	-6.17	-1158.33	-114.78
	4	44.78	68.34	363.74	31.47	0.328	0.896	110.16	0.068	-2.78	-0.005	0.06	6.68
درجه غالبیت	1	0.57	0.25	0.24	0.83	1.83	0.41	0.18	0.61	16.89	1.22	0.68	9.02
	2	0.74	0.27	0.25	1.37	0.51	0.78	0.10	2.42	-4.85	1.00	0.28	-41.46
	3	-2.65	-2.51	-2.57	-2.59	-2.57	-2.93	-3.05	-2.53	-2.52	-2.51	-2.50	-2.62
	4	0.63	0.21	0.33	1.40	2.55	3.78	0.20	1.49	-3.56	-15.60	14.90	1.66
σ_D^2													
σ_A^2													
σ_D^2/σ_A^2													

جدول ۸- فرمول های برآورد اجزاء واریانس در روش های مختلف گریفینگ

Table 8. Formula for estimation of variance components in Griffing different methods

Diallel method	روش دی آلل	واریانس ترکیب پذیری عمومی * σ_g^2	واریانس ترکیب پذیری خصوصی ** σ_s^2	واریانس اثرات متقابل σ_r^2
Method 1	روش ۱	$\frac{1}{2p} [M_g - \frac{M'_e + p(p-1)M_s}{c}]$	$\frac{p}{2c} (M_s - M'_e)$	$\frac{(Mr - M'_e)}{2}$
Method 2	روش ۲	$\frac{1}{p} (\frac{1}{2} + 2)(M_g - M_s)$	$(M_s - M'_e)$	-----
Method 3	روش ۳	$\frac{1}{2(p-2)} (M_g - M_s)$	$\frac{(M_s - M'_e)}{2}$	$\frac{(Mr - M'_e)}{2}$
Method 4	روش ۴	$\frac{(M_g - M_s)}{p-2}$	$(M_s - M'_e)$	-----

$$*\sigma_A^2 = 2\sigma_g^2, ** \sigma_D^2 = \sigma_s^2$$

σ_A^2 : Additive genetic variance

σ_D^2 : Dominance genetic variance

Mg:gca mean of squares

Ms:sca mean of squares

Mr: reciprocal mean of squares

Me: Error mean of squares in RBD ANOVA table

M'e = Me/r

r: No. of replications

p: No. of parents

c: p²-p+1

σ_A^2 : واریانس افزایشی

σ_D^2 : واریانس غالبیت

Mg: میانگین مربعات ترکیب پذیری عمومی

MS: میانگین مربعات ترکیب پذیری خصوصی

Mr: میانگین مربعات اثرات متقابل

Me: میانگین مربعات اشتباه در جدول تجزیه واریانس طرح بلوک های کامل تصادفی

r: تعداد تکرارها

P: تعداد والدین

صفات وزن هزار دانه و تعداد دانه در غلاف نیز منفی برآورد شد. اما این برآورد از طریق روش ۱ برای تمامی صفات مثبت بود. پورداد و ساچان (Pourdad and Sachan, 2001) با برآورد واریانس های افزایشی و غالبیت صفات مختلف زراعی در کلزا از طریق روش هیمن (Hayman, 1960) نتایجی مطابق با نتایج فوق در روش ۱ گریفینگ را گزارش نمودند. در واقع با توجه به ماهیت واریانس می دانیم که مقدار عددی آن می بایست بزرگتر یا برابر صفر باشد. اما از آن جایی که واریانس افزایشی در روش های گریفینگ از طریق غیر مستقیم محاسبه می شود و در واقع برآوردی از واریانس افزایشی جامعه است پس این برآورد می تواند گاهی منفی باشد. روی (Roy, 2000) علت برآورد منفی اجزاء واریانس را کلا چهار مورد ذکر نمود ۱- مدل نامناسب آماری ۲- نمونه گیری نامناسب از جامعه ۳- اشتباه نمونه گیری و ۴- طرح آماری نامناسب. برای پی بردن به علت برآورد منفی واریانس افزایشی فرمول های ارائه شده در روش های مختلف گریفینگ مورد توجه قرار گرفت (جدول ۸). با دقت در این فرمول ها دیده شد که هرگاه در جدول تجزیه واریانس ترکیب پذیری میانگین مربعات ترکیب پذیری خصوصی (MSSCA) بزرگتر از میانگین مربعات ترکیب پذیری عمومی (MSGCA) باشد مقدار عددی واریانس افزایشی منفی برآورد می شود. بزرگی میانگین مربعات ترکیب پذیری خصوصی نسبت به میانگین مربعات ترکیب پذیری عمومی برای برخی از صفات در گزارشات متعددی مشاهده شده است از جمله سینگ و چاودری (Singh & Chaudhary, 1985)، چاودری و همکاران (Chaudhary et al., 2000)، دانا و داسگوپتا (Dana & Dasgupta, 2001)، رامنه و همکاران (۱۳۷۹)، قنادها و همکاران (۱۳۷۷)، هنرنژاد و شعایی دیلمی (۱۳۷۵ و ۱۳۷۶)، منصوری و احمدی (۱۳۷۷)، عالمی سعید و وجدانی (۱۳۷۱)، هنرنژاد (۱۳۷۴)، چوکان (۱۳۷۸)، فرشادفر (۱۳۷۶). هم چنین هرگاه میانگین مربعات اشتباه آزمایشی (M'e)

بزرگتر از میانگین مربعات ترکیب پذیری خصوصی باشد، برآورد واریانس ترکیب پذیری خصوصی (σ^2) منفی خواهد شد. که این امر در مورد هیچ یک از صفات تحت بررسی و روش های چهارگانه دی آلل مشاهده نشد. برآورد منفی واریانس افزایشی به عنوان معیاری جهت مقایسه روش های چهارگانه گریفینگ در نظر گرفته شد. نتایج نشان داد که در این آزمایش روش اول گریفینگ (دی آلل کامل با والدین) توانست واریانس افزایشی را بهتر برآورد نماید. سینگ و پارودا (Singh and Paroda, 1984) با مقایسه روش های مختلف تجزیه تلاقی های دی آلل اظهار داشتند که روش دوم گریفینگ متفاوت از سایر روش ها بوده و این روش نتوانسته است نتایج واضحی از واریانس افزایشی و غالبیت را در مقایسه با سایر روش ها نشان دهد.

پونی و همکاران (Pooni et al., 1984) نیز با بررسی رابطه بین برآورد ترکیب پذیری عمومی و خصوصی و برآورد واریانس های افزایشی و غالبیت در چهار روش گریفینگ با استفاده از مدل تصادفی از طریق تثوریک و آزمایشات مزرعه ای اظهار داشتند که در روش اول گریفینگ امید ریاضی میانگین مربعات ترکیب پذیری عمومی و خصوصی به ترتیب با تعاریف کلی واریانس های افزایشی و غالبیت همخوانی دارد. آن ها پیشنهاد نمودند که روش اول همواره به طور مناسبی واریانس های افزایشی و غالبیت را برآورد می نماید اما روش های ۲، ۳ و ۴ تنها در حالتی که حداقل تعداد والدین شرکت کننده در تلاقی ها ۲۰ والد باشد می تواند برآورد نزدیکی از این واریانس ها را تخمین بزند.

تلاقی های دی آلل و ارزیابی مواد حاصل از آن جزء روش های پر هزینه در اصلاح نباتات بوده و با توجه به نتایج بررسی حاضر می توان توصیه نمود که برای برآورد اجزاء واریانس ژنتیکی صفات مختلف در کلزا با استفاده از تلاقی های دی آلل بهتر است تلاقی ها به صورت

دی آلل کامل (تلاقی های مستقیم و متقابل) صورت پذیرد.
انجام شده و تجزیه آن از طریق روش اول گریفینگ

References

- احمدی، ج. ع. زالی، ب. یزدی صمدی، ع. طالعی، م. قنادها و ع. سعیدی. ۱۳۸۱. ترکیب پذیری و عمل ژن ها در گندم نان در شرایط تنش خشکی با استفاده از تجزیه دی آلل. هفتمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - کرج.
- اوراضی زاده، م. س. ی. صادقیان مطهر و م. مصباح. ۱۳۸۱. بررسی ژنتیکی مقاومت به بولتینگ و برخی صفات کمی و کیفی چغندر قند به روش دی آلل. هفتمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - کرج.
- چوکان، ر. ۱۳۷۸. بررسی ترکیب پذیری عمومی و خصوصی ده لاین ذرت برای صفات مختلف در تلاقی دی آلل. مجله نهال و بذر. جلد ۱۵، شماره ۳، صفحه ۲۹۴-۲۸۰.
- حسینی نژاد، ز. ۱۳۷۵. بررسی ترکیب پذیری در ارقام زودرس پنبه. چهارمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - اصفهان.
- حسینی نژاد، ز. ۱۳۷۷. بررسی ترکیب پذیری و پدیده هتروزیس در پنبه. پنجمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - کرج.
- دهقانپور، ز. م. مقدم، ب. اهدایی و س. عبد میثانی. ۱۳۷۵. بررسی ترکیب پذیری لاین های انبرد در ذرت دانه سفید. چهارمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - اصفهان.
- رامنه، و. ع. رضایی و ا. ارزانی. ۱۳۷۹. برآورد پارامترهای ژنتیکی برای عملکرد و اجزاء آن در لاین های اینبرد ذرت به روش دی آلل. مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. جلد ۴، شماره ۲، صفحه ۱۰۴-۹۵.
- عالمی، سعید. خ. و پ. وجدانی. ۱۳۷۱. بررسی قدرت ترکیب پذیری صفات کمی عملکرد در ارقام آفتاب گردان. مجله نهال و بذر. جلد ۸، شماره ۲ و ۱، ۲۶-۱۸.
- فرشادفر، ع. ۱۳۷۶. کاربرد ژنتیک کمی در اصلاح نباتات. جلد دوم، فصل هشتم. انتشارات طاق بستان.
- قنادها، م. ر. م. ر. تقوی و م. ترابی. ۱۳۷۷. توارث مقاومت به زنگ زرد در لاین های گندم. مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۲۹، شماره ۱، صفحه ۱۳۸-۱۳۱.
- قنادها، م. ر. ع. ا. نصراله نژاد قمی و م. ترابی. ۱۳۷۹. برآورد اثر ژن ها و ترکیب پذیری مقاومت گیاه بالغ در تعدادی اثر کالتیوارهای گندم نسبت به نژاد 226E222A+ زنگ زرد به روش دی آلل. مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۳۱، شماره ۱، صفحه ۱۸-۹.
- قندی، ا. ع. زالی و پ. وجدانی. ۱۳۷۶. بررسی ترکیب پذیری عمومی و خصوصی صفات گندم به روش دی آلل کراس. مجله نهال و بذر. جلد ۱۳، شماره ۳، صفحه ۴۰-۳۱.
- منصوری، س. و م. احمدی. ۱۳۷۷. بررسی ترکیب پذیری و نوع عمل ژن لاین های کنجد (*Sesamum indicum*) با استفاده از روش دی آلل. مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۲۹، شماره ۱، صفحه ۵۶-۴۷.
- مهدوی صفا، د. م. مقدم، ح. کاظمی و م. ر. شکیا. ۱۳۶۹. تجزیه و تحلیل بیومتریکی برخی صفات مرتبط با مقاومت به خشکی و سرما در گندم پاییزه به روش دی آلل. مجله دانش کشاورزی، جلد ۱، شماره های ۴ و ۳، صفحه ۴۸-۲۶.
- نظریان فیروزآبادی، ف. س. ی. صادقیان و ح. میرزایی. ۱۳۷۷. بررسی چگونگی توارث پذیری برخی از خصوصیات مرفولوژیکی و فیزیولوژیکی در گیاهچه های جوان چغندر قند به روش دی آلل. پنجمین کنگره علوم زراعت و اصلاح نباتات ایران - کرج.

- هنرنژاد، ر. ۱۳۷۳. خصوصیات ژنتیکی و قابلیت ترکیب پذیری واریته های برنج (*Oryza sativa* L.). مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۲۵، شماره ۴، صفحه ۳۱-۵۰.
- هنرنژاد، ر. ۱۳۷۴. مطالعه ای در ترکیب پذیری و همبستگی برخی از صفات زراعی در شش رقم برنج. مجله نهال و بذر. جلد ۱۱، شماره ۴، صفحه ۳۷-۵۲.
- هنرنژاد، ر. و م. شعایی دیلمی. ۱۳۷۵. ترکیب پذیری و وراثت پذیری برخی صفات کمی و کیفی در جمعیت های متنوع (F2) توتون (*Nicotiana tabacum*). مجله نهال و بذر. جلد ۱۲، شماره ۴، صفحه ۴۹-۵۸.
- هنرنژاد، ر. و م. شعایی دیلمی. ۱۳۷۶. اثر ژن ها و قابلیت ترکیب پذیری برخی صفات کمی و کیفی واریته های توتون. مجله علوم کشاورزی ایران. جلد ۲۸، شماره ۴، صفحه ۱۴۶-۱۲۱.
- Chaudhary, A. K., L. B. Chaudhary and K. C. Sharma. 2000. Combining ability estimates of early generation inbred lines derived from maize populations. Indian J. of Genetics and Plant Breeding. **60(1)**:55-61.
- Cockerham, C.C. 1963. Estimation of genetic variances. In: statistical genetics and plant breeding, W.D. Hanson and H.F. Robinson, (eds), pp.53-94. NASNRC Publ. 982.
- Dana, I. and T. Dasgupta. 2001. Combining ability in blackgram. Indian J. of Genetics and Plant Breeding. **61(2)**:170-171.
- Gardner, C. O. and S. A. Eberhart. 1966. Analysis and interpretation of the variety cross diallel and related populations. Biometrics **22**:439-452.
- Griffing, B. 1956a. Concept of general and specific combining ability in relation to diallel crossing system. Aust. J. Biot. Sci. **9**:463-493.
- Griffing, B. 1956b. A generalized treatment of use of diallel crosses in quantitative inheritance. Heredity. **10**:31-50.
- Hayman, B. I. 1954. The analysis of variance of diallel tables. Biometrics, **10**:235-244.
- Hayman, B. I. 1960. The theory and analysis of diallel crosses. Genetics, **39**:789-809.
- Jinks, J. L. 1954. The analysis of heritable variation in diallel crosses of *Nicotiana rustica* varieties. Genetics, **39**:767-788.
- Kempthorne, O. 1956. The theory of diallel cross. Genetics, **41**:451-459.
- Lee, J. and P. J. Kaltsikes. 1972. Supplemental information on the use of computer program for the Jinks-Hyman diallel analysis of data from F1, F2 and F3 generations. Crop Sci. **12**:pp.633.
- Pooni, H. S., J. L. Jinks and R. K. Singh. 1984. Methods of analysis and the estimation of the genetic parameters from a diallel set of crosses. Heredity, **52(2)**:243-253.
- Pourdard, S. S. and J. N. Sachan. 2001. Studies on heterosis, inbreeding depression and combining ability for important economic traits and inheritance of erucic acid in *Brassica napus* (L.). Ph.D., Thesis, G. B. Pant Univ. of Agri. & Tech. Pantnagar, India. 254p.
- Roy, D. 2000. Plant breeding: Analysis and exploitation of variation. NAROSA Publishing House. New Delhi.
- Singh, O. and R. S. Paroda. 1984. A comparison of different diallel analyses. Theor. Appl. Genet. **67**:541-545.
- Singh, R. K. and B. D. Chaudhary. 1985. Biometrical methods in quantitative genetic analysis. Kalyani

Publishers. New Delhi.

Sokol, M. J. and R. J. Baker. 1977. Evaluation of the assumptions required for the genetic interpretation of diallel experiments in self pollinating crops. Can. J. of Plant Sci., **57**:1185-1191.

Walter, D. E. and J. R. Morton. 1978. On the analysis of variance of half diallel table. Biometrics, **34**:91-94.

Estimation of genetic parameters in rapeseed (*Brassica napus* L.) using different diallel methods of Griffing approach

S. S. Pourdad¹ and J. N. Sachan²

ABSTRACT

The theory and analysis of diallel crosses have been defined and developed by many scientists. Griffing in 1965 described the diallel analysis in four methods with four models. In this study estimation of genetic parameters through different methods of Griffing approach was compared. Seven lines of *Brassica napus* L. were crossed in all possible combinations including reciprocal crosses. Forty two F₁s together with seven parents were planted using randomized complete block design with 2 replications. Combining ability analysis was carried out for 12 agronomic characters on the basis of four methods of Griffing's approach. Estimation of additive (σ_A^2) and dominance (σ_D^2) genetic variances and calculation of dominance ratio (σ_D^2/σ_A^2) was carried out for these methods. The estimation of additive and dominance genetic variances in the method 3 were negative for all characters and in method 2 and 4 they were negative only for some characters. However, in method 1 additive genetic variance was positive for all characters. Considering the estimation formula for additive and dominance genetic variances it was concluded that, when mean square specific combining ability (SCA) is greater than mean square of general combining ability (GCA), estimation of additive genetic variance is negative. This situation was observed in methods 2, 3, and 4 but not in method 1. It was indicated that components of genetic variances was better estimated in method 1 than the other methods in this study. Results indicated that the method 1 provided consistent estimation of additive and dominance genetic variance and was superior in comparison with the other Griffing methods.

Keywords: Canola, Combining ability, Specific combining ability, Genetic variance, Additive genetic variance.

1- Scientific members, Dryland Agriculture Research Institute.

2- Prof., G. B. Pant University of Agric. and Tech., G. B. Pant India